

TIDSKRIFT FÖR POLITISK FILOSOFI
NR 1 2019 | ÅRGÅNG 23

Bokförlaget THALES

CLIVE HAMILTON: *Den trotsiga jorden: Människans öde i antropocen* (översättning Joel Nordqvist), Göteborg: Bokförlaget Daidalos, 2017.

ENLIGT EN ALLTMER etablerad uppfattning har vi helt nyligen trätt in i en ny geologisk epok. *Antropocen*, människans tidsålder, som den har kommit att kallas, har tagit över efter *holocen*, en klimatmässigt tämligen stabil epok som tog sin början för cirka 11 500 år sedan och under vilken människan tog närmast ofattbara kliv civilisatoriskt och teknologiskt. I och med antropocens inträde står vi emellertid inför en betydligt mer orolig epok ur klimatsynpunkt. Antropocen skiljer också ut sig i det avseendet att människan själv nu utgör en avgörande faktor i relation till vad som händer och vad som kommer att hända i framtiden med jorden. Vi har kommit till en punkt där vi genom vårt handlande under framför allt de senaste två århundrandena har påverkat jordsystemet på ett så pass grundläggande sätt att det kommer att ha effekter under många årtusenden framöver. Denna påverkan är vidare sådan att om vi inte så fort som möjligt gör någonting för att bromsa den, så kommer den med stor sannolikhet att leda till klimatförändringar på jorden vilka mänskligheten inte kommer att överleva. Det är i själva verket inte säkert att vi inte redan har passerat gränsen för att det fortfarande skall vara möjligt att förhindra vår egen undergång.

Att vi i och med antropocens inträde står inför ett hot eller utmaning av aldrig tidigare skådat slag, är inte längre något som vi kan blunda för. Vi kan inte om 100 eller 200 år komma och säga att vi inte hade en aning om vartåt det barkade. Budskapet att något måste göras, och det snabbt, är numera allmänt känt och de vetenskapliga beläggen som ligger till grund för det finns tillgängliga i såväl specialistpublikationer som i mer populärvetenskapliga framställningar. Så hur skall vi då förhålla oss till antropocen? Det

är den centrala frågan i den australiensiske etikprofessorn Clive Hamiltons tänkvärda och på svenska nyligen utkomna bok, *Den trotsiga jorden: Människans öde i antropocen*. Det är viktigt att frågan gäller hur *vi* skall förhålla oss till antropocen. Den utmaning vi står inför är av sådan magnitud att det krävs gemensamma, globala åtgärder för att vi över huvud taget skall ha en chans att bromsa den negativa utvecklingen.

Den stora majoriteten, både bland intellektuella och bland människor i allmänhet står enligt Hamilton för tillfället handfallna: de vet varken ut eller in i klimatfrågan utan fortsätter att leva på i stort sett samma sätt som tidigare. Denna attityd är i längden ohållbar: i ljuset av den information som numer finns att tillgå måste vi ta ställning. Att inte göra någonting alls vore detsamma som att medvetet bara vandra vidare mot vad mycket talar för kommer att innebära slutet för mänskligheten, ett slut som lär bli utdraget och involvera ett stort mått av lidande. Men till och med de som eventuellt menar att mänsklighetens upphörande inte vore någon större katastrof – något som Hamilton starkt motsätter sig – torde åtminstone medge att utdraget mänskligt lidande är något vi bör göra vad vi kan för att undvika.

Vissa har förstås tagit ställning, till exempel genom att hårdnackat förneka att vi står inför något särskilt klimathot. Även om ett sådant förhållningssätt eller ställningstagande kanske kan bidra till att bevara det inre lugnet hos en del människor, så är det svårt att se att det kan vara förenligt med något större mått av intellektuell hederlighet. Att välja att helt bortse från allt det som talar för att vi är på väg mot klimatförändringar som på allvar kommer att hota människosläktets fortsatta existens tycks kräva att en förmår intala sig själv att stora delar av vetenskapssamhället är (åtminstone i just denna fråga) korrupt – kanske att det är involverat i någon form av konspiration mot vårt nuvarande sätt att leva – eller möjligen en bergfast tro på en övernaturlig makt som aldrig kommer att tillåta att mänskligheten går under (även om den uppenbarligen både har tillåtit och fortsätter tillåta stort mänskligt lidande).

Vad Hamilton kallar för *ekomodernism* är i stället ett

förhållningssätt som förvisso involverar ett accepterande av antropocens utmaningar. Ekomodernister hälsar emellertid dessa utmaningar med spänning och optimism snarare än med oro. Antropocens inträde uppfattas som en gyllene möjlighet för människan till nya teknologiska landvinningar genom vilka vi kommer att kunna skydda oss mot klimatförändringarnas effekter; som ett tillfälle att en gång för alla göra oss själva till herrar över jorden. Även här är det fråga om ett förhållningssätt mot bakgrund av vilket vi antas kunna leva vidare på i stort sett samma sätt som tidigare. Det förefaller till och med som om flera ekomodernister tänker sig att vi på teknologisk väg efterhand kommer att kunna göra det möjligt för allt fler människor på jorden att åtnjuta samma höga levnadsstandard som många av oss gör i västvärlden. Som Hamilton framhåller passar det ekomodernistiska förhållningssättet mycket väl samman med den framstegsoptimism som tycks vara så djupt förankrad hos många företrädare för det liberalkapitalistiska system som dominerar framför allt i väst. Dessa företrädare tycks närmast ta för givet att systemet ifråga med någon form av nödvändighet kommer att leda fram till global blomstring, om än med vissa gupp (läs: finanskriser, politiska oroligheter, växande ekonomiska klyftor, stora folkförflyttningar till följd av klimatförändringar, med mera) på vägen; gupp som vi emellertid kommer att hitta sätt att ta oss över om vi bara fortsätter på den inslagna stigen. Men precis som de ekonomiska och politiska guppen under senare år fått allt fler människor att ifrågasätta grunderna till den här framstegsoptimismen, så kan en undra om inte det ekomodernistiska förhållningssättet till klimatfrågan är ett uttryck för hybris snarare än för en välgrundad optimism.

Men vad skulle då kunna tänkas utgöra ett i jämförelse med klimatförnekandet intellektuellt mer hederligt, och i jämförelse med ekomodernismen mer ödmjukt, förhållningssätt till antropocen? Hamilton argumenterar för att antropocens inträde förändrat våra förutsättningar på ett så radikalt sätt att vi nu måste vara beredda att, som han säger, ompröva allt. I synnerhet, menar han, behöver vi en helt ny berättelse att leva efter – en berättelse som är sådan att

den omfattar alla människor och förmår förse dem med motivation att tillsammans, trots att den inte kan utlova ett lyckligt slut, verkar för att bevara jorden i ett sådant skick att vi kan fortsätta leva på den. Den berättelse som Hamilton föreslår i detta syfte går i korthet ut på att människan under de senaste tre till fyra århundrandena utmärkts av en strävan efter allt större frihet och utveckling. Denna strävan har emellertid nu nått fram till en kritisk punkt. Givet hur hennes handlande har kommit att påverka jordsystemet, måste hon nu bestämma sig för huruvida hon skall fortsätta utnyttja naturen på samma ohämmade sätt som tidigare, eller – som Hamilton föreslår – i stället göra allt hon kan för att ta hand om den planet på vilken hon placerats och verka för en hållbar miljö både för henne själv och för naturen i övrigt. Tidigare utvecklingsberättelser, såväl religiösa som politiska och/eller ekonomiska, hör alla hemma i den holocena epoken med dess förhållandevis stabila klimat. Nu står vi inför en helt ny situation – en helt ny geologisk epok – som vi själva har bidragit till att skapa genom vårt sätt att leva, och vi måste, argumenterar Hamilton, på allvar ta vårt ansvar för både jordens och vår egen framtid. För att lyckas med detta krävs emellertid att vi å ena sidan accepterar att vi står ut bland jordens varelser, att vi har förmågor och förutsättningar att åstadkomma förändringar – såväl positiva som negativa – som andra djur saknar: att vad som särskiljer människan från andra arter är att vi, i Hamiltons föreslagna terminologi, är skapare av världar. Å andra sidan krävs det också att vi accepterar våra begränsningar. Människan blir till exempel lätt övermodig med avseende på vad hon kan åstadkomma, liksom hon lätt kan lockas till att omfatta dåligt underbyggda uppfattningar, om dessa – i kontrast till andra mer välunderbyggda uppfattningar – inte implicerar några radikala eller djupgående förändringar i vår livsföring.

Den trotsiga jorden är som starkast i de kritiska delarna. Hamilton framhåller på ett, såvitt jag kan bedöma, förtjänstfullt sätt många olika problem i relation till den pågående diskussionen om vad antropocen innebär och hur vi skall förhålla oss till dess inträde. Vad det gäller Hamiltons mer konstruktiva förslag med avseende

på hur vi bör förhålla oss till antropocen, så är det förvisso intressant och i flera aspekter nog också rimligt. Emellertid är förslaget väldigt allmänt hållet. För att vi på allvar skall kunna börja implementera det i våra liv behöver vi få veta mycket mer om vad det konkret kräver av oss. Att vi tillsammans på ett intellektuellt hederligt och ödmjukt sätt bör verka för en hållbar framtid på jorden låter förstås bra. Men vad, mer specifikt, innebär egentligen detta? Vilka livsstils- och politiska förändringar måste vi göra? Och hur skall de åstadkommas? Det här förtar dock inte betydelsen av Hamiltons bok. Snarare pekar det mot vad som för många kanske ändå är självklart, nämligen att det fortfarande återstår mycket arbete med att utveckla ett försvarbart och mänskligt genomförbart förhållningssätt till antropocen. Men det är bråttom!

→

Frans Svensson